

ICLIFE: Nástroje inkluze

Jak vytvořit inkluzivnější univerzitní život

Bílý papír

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Úvod: K inkluzivnímu vysokoškolskému vzdělání

Inkluze je politika, která uznává rozmanitost jako standard a vytváří podmínky, aby se jí všichni mohli účastnit. Je spojena s demokratickou účastí v rámci vzdělávání i mimo něj.

Úmluva Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením podporuje "rovný přístup všech žen a mužů se zdravotním postižením k dostupnému a kvalitnímu technickému, odbornému a terciárnímu vzdělávání včetně vysokoškolského vzdělávání a celoživotnímu učení".¹

Začlenění osob s postižením do vysokoškolských vzdělávacích institucí je zákonným požadavkem státní politiky. Kromě toho, má tato skutečnost mnoho pozitivních přínosů nejen pro intaktní studenty a studenty se zdravotním postižením, ale i pro samotné vysokoškolské instituce.

Vysoké školy jsou místa pro výuku a studium. Jejich kvalita je měřena tím, jak jsou jejich studenti připraveni na budoucí kariéru u státních nebo soukromých zaměstnavatelů nebo ve výzkumu. Ve velké většině pracovních míst nabízených vysokoškolským studentům bude příležitost se setkat s klienty s nějakým druhem postižení a/ nebo speciálními potřebami. Tito studenti pak budou schopni lépe fungovat na svých budoucích pracovních pozicích, pokud získají povědomí o zdravotním postižení v rámci jejich studia.

Inkluzivita zvyšuje účinnost a efektivitu vysokoškolského vzdělávání a umožňuje absolventům zejména ve vedoucích pozicích plánovat inkluzivní společnost na všech úrovních. (viz. Kleinert, Jones, Sheppard-Jones et al 2012).²

Pro některé studenty, kde je předpoklad, že budou mít později častější interakci s osobami se zdravotním postižením, jako například učitelé, psychologové, terapeuti nebo sociální pracovníci, je nezbytné, aby měli zkušenosti s jednáním s osobami se zdravotním postižením nejen v roli svých klientů. Osoby se zdravotním postižením ve výuce vysokoškolského vzdělávání mohou přinést novou perspektivu, která upřednostňuje participační práci, koprodukcí³, participační výzkum například se sociology, antropology, učiteli⁴ a další oblasti.

Podpora lidských práv, právní služby a další aktivity nevládních organizací představují významné pracovní příležitosti pro absolventy právnických fakult. Začlenění osob s mentálním postižením do jejich výcviku je připravuje pro lepší pracovní příležitosti. V sociálním výzkumu se často přehlíží potřeby a účast osob se zdravotním postižením, přestože představují asi 10% populace. Inkluzivní vysokoškolské vzdělávání může přispět k reprezentativnějšímu a validnějšímu sociálnímu výzkumu.

Toho lze dosáhnout realizací inkluzivních výzkumných projektů spočívajících ve spolupráci studentů a osob s mentálním postižením. Do těchto projektů se mohou zapojit i učitelé a výzkumní pracovníci. Inkluzivní výzkum prováděný ve spolupráci s osobami s mentálním postižením je stále ještě v plenkách, ačkoli existuje stále více důkazů, že takový výzkum přispívá k větší spolehlivosti a platnosti výzkumných dat (Bigby et al 2014a, 2014b; Johnson et al 2013).⁵ Je důležité vzít v úvahu kompetence osob s mentálním postižením k úspěšné účasti na výzkumném projektu, zároveň si uvědomit i možnosti různých přístupů k inkluzivnímu výzkumu (Embregts et al 2018; Bigby et al 2014a, 2014b)⁶, tj. a to proto, aby se zabránilo tokenismu.

¹ CRPD: General comment No. 4 (2016) on the right to inclusive education, article 24

² Kleinert, H., M. Jones, K. Sheppard-Jones et al (2012). Students with Intellectual Disabilities Going to College? *Absolutely! TEACHING Exceptional Children* 44(5): 26-35

³ Koprodukce je praxí při poskytování veřejných služeb, v nichž se občané podílejí na vytváření veřejných politik a služeb. Na rozdíl od tradičního zapojení občanů nejsou občané pouze osloveni za účelem zjištění informací, ale jsou součástí koncepce, návrhu, řízení a správy služeb. Christian Bason: Vedoucí inovace veřejného sektoru: Co-creating for better society, Bristol, Policy Press, 2010.

⁴ Viz příklad participativního výzkumu v sociální práci Van der Aa, J. & J. Blommaert (2017). Ethnographic monitoring and the study of complexity. In *Researching Multilingualism: Critical Perspectives*, pp. 259-271, London: Routledge

⁵ Bigby, C., P. Frawley and P. Ramcharan (2014a). A collaborative group method of inclusive research. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 27(1): 54-64. Johnson, K., G. Minogue and R. Hopklins (2013). Inclusive research: making a difference to policy and legislation. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 27(1): 76-84.

⁶ Embregts, P. J. C. M., Taminau-Bloem, E. F., Heerkens, G. C. J., Schippers, A., & van Hove, G. (2018). Collaboration in

Začlenění osob s mentálním postižením do oblasti vysokoškolského vzdělávání a univerzitního kampusu je konceptem, který slibuje pozitivní výsledky pro všechny zúčastněné osoby:

- Podporuje odbornou přípravu a vzdělávání studentů všech fakult tím, že je uvede do styku se svými budoucími klienty.
- Zvyšuje kvalitu vysokoškolského vzdělávání tím, že umožňuje, aby budoucí klienti již byli součástí procesu výuky ve vysokoškolském vzdělávání.
- Poskytuje pracovní realizaci pro osoby s mentálním postižením v rámci celého kampusu, například ve výuce nebo vykonávání pomocných prací.
- Posiluje a obohacuje lidi s mentálním postižením skrze možnost fungování a kontaktu se studiem vedle studentů bez postižení.
- Umožňuje vysokoškolským institucím rozlišit se od ostatních institucí, které nejsou inkluzivní.

Abychom takové inkluze do vysokoškolského vzdělávání dosáhli, musíme zvýšit schopnost nastavení systémů reagovat na rozmanitost způsobem, který každému měří rovným dílem. V první řadě inkluzivní kampus vyžaduje nový způsob myšlení. To je důležité pro přístup každé ze zúčastněných stran, ať už to jsou studenti, učitelé nebo vedení.

V následujícím textu popisujeme (1) naši vizi lidí s mentálním postižením ve vysokoškolském vzdělávání; (2) některé úspěšné příklady; a (3) nabízáme některé nástroje umožňující inkluzi do vysokých škol.

(1) Osoby s mentálním postižením ve vysokoškolském vzdělávání – rozpor?

Osoby s mentálním postižením se také označují, jako „osoby se specifickými poruchami učení“. To neznamená, že se nemohou vůbec učit, ale že se učí odlišně a pomaleji, nebo že se učí jiné věci než ostatní lidé ve svém věku. Jaké místo, ale mohou zaujmout lidé s mentálním postižením na nejvyšší úrovni vzdělávacího systému ve vysokoškolském sektoru? Pro odpověď je třeba vzít v úvahu dvě odlišné role: (a) role učitele a (b) role studenta ve vysokoškolském vzdělávání.

Role osob s mentálním postižením, jako učitelů ve

vysokoškolském vzdělávání byla zmíněna výše. Co je může kvalifikovat do role učitele? Především je to jejich životní zkušenost s vyloučením a segregací ze společnosti. Tato zkušenost formuje charakter a vnímání lidské bytosti a zvyšuje jejich citlivost na podobné situace. Učení a rozvíjení této schopnosti a vnímání u studentů z různých fakult jim může pomoci rozvinout realističtější a lidštitější přístup k jejich profesi.

Ve všech oblastech společnosti se stále více zaměřujeme na teorie moderního vývoje a řízení, jako je koprodukce, etický přístup při tvorbě politik⁷, programy orientované na člověka, osobní rozpočty nebo služby vedené uživatelem. Všechny tyto přístupy vyžadují efektivní komunikaci se všemi zainteresovanými stranami, mezi nimi i s osobami s mentálním postižením, s cílem jejich pochopení a realizace.

Kromě toho se studenti mohou učit od osob s mentálním postižením o potřebě vyjadřovat se srozumitelně a jasně: místo toho, aby ztráceli význam pod hromady slov a žargonu. Osoby s mentálním postižením potřebují a sami používají jednoduchá a jasná slova a věty. Nutí studenty, aby se soustředili na skutečné jádro a význam svých sdělení. Když se to bude dařit v kontaktu s osobami s mentálním postižením, budou dostatečně srozumitelní i pro další zranitelné osoby, včetně migrantů, lidí s nižším vzděláním atd. Osoby s mentálním postižením stále více chápou svůj potenciál být platnými členy společnosti, a to v mnoha různých formách. Kvůli potřebě sebeurčení a sebeprosazování,⁸ mnoho z nich absolvovalo školení o tom, jak mluvit a sebevědomě prezentovat o různých tématech. Jejich organizace jim poskytují potřebnou podporu při vytváření prezentací a přípravě hostující přednášky na různých fakultách vysokoškolského vzdělávání a tím umožňují jejich realizaci. Níže také uvádíme některé praktické aspekty, které tento přístup podporují.

Rovněž osoby s mentálním postižením mohou mít prospěch z účasti na vysokoškolském vzdělávání jako studenti.

inclusive research: Competencies considered important for people with and without intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 15(3), 193-201.

See footnote 5 for Bigby et al 2013, 2014

⁷ Viz např. Behavioral insights and new approaches to policy² design. OECD, Paris 2015

⁸ Jsou schopni sebeobhajoby a sebevyjádření

Je však důležité mít stále na paměti, že se učí jiným tempem a jiné věci než ostatní studenti. Ale jistě budou mít prospěch z toho, že budou diskutovat o právní způsobilosti spolu se studenty práv nebo o strategiích učení se studenty pedagogické fakulty. Samozřejmě, že budou potřebovat odlišné úkoly a pravděpodobně nebudou získávat kredity⁹. Ale ne každý, kdo studuje medicínu, se nutně musí stát lékařem a ne každý, kdo studuje právo, se stane právníkem.

(1) Příklady úspěšné inkluze

Níže uvádíme některé praktické příklady úspěšného začlenění osob s mentálním postižením do vysokoškolského vzdělávání v tomto projektu a mimo něj. Jak dále uvádíme, jejich role učitelů a studentů se mohou často lišit a slučovat se, takže definování jednotlivých rolí se stává méně důležitým faktorem než přínos, který mohou nabídnout.

a. Inkluze ve vzdělávání

Inkluze v právnických fakultách se děje v různých souvislostech. V proslulé Harvardské právnické fakultě a mnoha dalších organizují studenti speciální semináře, v nichž pomáhají osobám s mentálním postižením chápat a uplatňovat svá práva podle Úmluvy Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením.

Problémy týkající se právní způsobilosti a podporovaného rozhodování nabývají stále větší důležitosti nejen pro osoby se zdravotním postižením, ale i pro seniory. Centrum pro zdravotní postižení a politiku NUI Galway v Irsku pravidelně spolupracuje s osobami s mentálním postižením, kteří se podílí na vzdělávání druhých, aby diskutovali o těchto problémech se svými studenty a prozkoumaly dopad právních předpisů o právní způsobilosti na osoby s mentálním postižením.

Studenti bakalářského oboru inženýrství na univerzitě Thomase More v Belgii se mohou přihlásit do speciálního studijního programu, po jehož absolvování obdrží dodatek k diplomu "sociálně zdatní"¹⁰. Studenti pracují v přímé spolupráci s osobami se zdravotním postižením, kteří budou koncovými uživateli studenty vyvíjených produktů. Díky univerzitní akreditaci takových kurzů, studenti obohacují svůj čistě

technologický obor o sociální dimenzi, o kus autentického zapojení. Přímé zapojení uživatelů s postižením do procesu zlepšuje vyvíjené produkty, ale také kvalifikaci studentů v oblastech jako je design, komunikační dovednosti a využitelnost. Ve studiích o zdravotním postižení jedním z nejlepších způsobů, jak identifikovat možné problémy a nedostatky v přístupnosti, je hodnocení dostupnosti kampusu prováděné samotnými osobami se zdravotním postižením. To platí zejména pro osoby s mentálním postižením, pro něž existuje jen málo standardů v oblasti architektury nebo komunikace. Tento audit dostupnosti často provádí skupina studentů s mentálním postižením i bez něj. Zatímco studenti s mentálním postižením vykonávající některé činnosti bez pomoci, studenti bez zdravotního postižení stojí bokem, pozorují a zaznamenávají, co se děje a kde se vyskytují potíže.

Na konci úkolů vyhodnocuje celá skupina studentů zkušenosti a zohledňuje zejména pocity studentů s mentálním postižením: zda s nimi nebylo nakládáno přezíravě, zda si byli schopni zapamatovat, kam a která chodba vede, jak se cítili, když se ztratili atd. Náhled na situaci osob s postižením se díky jejich přímému zapojení stává více realistickým pro všechny zainteresované. Jak jsme již zmínili dříve, instituce jsou často velmi špatně přizpůsobeny svou dostupností pro všechny osoby s postižením, takže stanovení problémů a obtíží z přímého pozorování v rámci auditu dostupnosti je absolutní nutností.

Učitelé na základním a středním stupni škol čelí stále větším výzvám, aby dokázali zvládat heterogenitu ve svých třídách. Tato nezbytná dovednost je vyžadována, protože studenti jsou v dnešní době mnohem rozmanitější: ve třídách jsou zastoupeny odlišné kultury a náboženská přesvědčení, stejně jako různé schopnosti a postižení. To všechno směřuje k nutnosti vytváření různých pedagogických přístupů a způsobů vedení lidí. Některé úřady, školy a učitelé to považují za problém, jako překážku na cestě k dosažení národních vzdělávacích cílů, zatímco pro jiné se otevírá prostor nových příležitostí. Průběžné zprávy PISA¹¹ ukázaly poměrný nedostatek úspěchu při řešení potřeb různých školních skupin a pomoci dětem rozvíjet kompetence, které potřebují k dosažení úspěchu ve společnosti. PISA však také ukázala, že rozmanitost ve třídě může být také hnací silou a zdrojem excelence vzdělávání.

Vzdělávání učitelů ve školách a na univerzitách musí stále více zohledňovat rozmanitost žáků. Vzdělávání učitelů v mnoha zemích musí být uzpůsobeno tak, aby

⁹ Podle Boloňské dohody o evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání

¹⁰ <https://www.thomasmore.be/site/socially-ingenious>

¹¹ OECD: Program pro mezinárodní hodnocení studentů. www.oecd.org/pisa

budoucí učitelé na všech úrovních měli povědomí o různorodosti a byli schopni efektivně řešit situace ve třídě, které vznikly jako důsledek rozmanitosti. Učitele, kteří sami reflektují rozmanitost, včetně učitelů s mentálním postižením, jsou ve vynikající pozici, aby mohli v této oblasti vzdělávat studenty. Kvalita a excelence v systému vzdělávání pro každého skutečně závisí na adekvátním a praktickém vzdělávání učitelů v tomto tématu.

Vedení výuky s důrazem na rozmanitost navíc také bude vyžadovat zaměstnávání asistentů a pomocníků učitelů. Určitě to mohou být osoby s (mentálním) postižením, kteří mohou tyto role plnit a kteří mohou být vyškoleni vedle budoucích učitelů.

Na univerzitě aplikovaných věd v Utrechtu praktikujeme heslo „nic o nás bez nás“ se studenty 4. ročníku oboru Sociální práce a osob s lehkým mentálním postižením prostřednictvím inkluzivních projektů s využitím inkluzivního přístupu, který se ukázal, jako velmi přínosný. (Wilken & Knevel 2015, 2016; Knevel 2018)¹²

Cílem je, aby studenti (budoucí sociální pracovníky) získali hlubší porozumění komplexních pojmů, jako je sociální začleňování, základní rovnost, pochopení mocenských vztahů mezi sociálním pracovníkem a uživatelem služeb, zplnomocnění a emancipace.

Studentům se tak nabízí tři možnosti:

- 1). Realizace participativního inkluzivního výzkumu
  - 2). Návrh inovaci produktu
  - 3). Příprava a realizace takzvaného „kwartiermakersproject“, což v překladu znamená sociální projekt, který se zaměřuje na vytvoření bezpečných míst pro jinakost, podporující přijetí „jinakosti, odlišnosti“ (Kal, Post & Scholtens 2012).¹³
- Po zvolení jedné z těchto možností student má vytvořit malý projektový tým, který je složený z osob s lehkým mentálním postižením a jednoho nebo dvou studentů z univerzity. Projekt a proces učení jsou vedeny prostřednictvím diskuse, inkluzivních cvičení s protokolováním spolupráce a dalších zdrojů a nástrojů na podporu studentů v tomto procesu. Je to učení přizpůsobené vlastnímu tempu a potřebám. Na základě toho, se studenti učí a snaží se porozumět výše uvedeným konceptům a teoriím prostřednictvím zkušeností (akční učení) a

reflexe.

Výsledkem tohoto kurzu (vzdělávání) je mimo jiné zvýšení povědomí o mocenských vztazích s osobami s mentálním postižením, změna postojů sociálního pracovníka vůči osobám s mentálním postižením, vědomí, že osoby s mentálním postižením mají více schopností, než se obecně předpokládá a porozumění komplexním konceptům, jako je začleňování, základní rovnost, zmocnění a emancipační praxe.

b. Přístupnost

Zapojování osob s mentálním postižením v inkluzivních projektech vede k prožívání nových sociálních rolí, pocitu kompetentnosti a pocitu uznání, hrdosti, sebeúcty. Zapojení dále rozšiřuje jejich svět a otevírá nové perspektivy (objevování nových zájmů, nových schopností, nových příležitostí).

Na univerzitě aplikovaných věd Thomase More v Belgii prodávají sociálně zranitelné cílové skupiny (zejména lidé s mentálním, ale i fyzickým postižením) své zboží vyrobené společně se sociálními partnery ve speciálně přizpůsobeném mobilním obchodě. Cílem tohoto nástroje je dosáhnout inkluzivity přesahující hranice uvnitř a vně kampusu.

Mobilní obchod (pro použití v areálu univerzity a na jiném místě) je vyvinut studenty stavebnictví v úzké konzultaci s osobami se zdravotním postižením a je tvořen jednotlivými prvky, které lze výškově upravit tak, aby vyhovovaly potřebám všech. Dokonce může být vestavěná také lednice a sendvičovač, aby se např. mohly připravovat oplatky nebo opékané sendviče.

Pokladna je také speciálně vyvinuta pro osoby s (mentálním) postižením, jako aplikace na tabletu studenty ICT, po konzultaci s osobami se zdravotním postižením.

¹² Knevel, J. & Wilken, J.P. (2015). *Inclusie, (on)gewoon doen!* Utrecht/Amersfoort: Kenniscentrum Sociale Innovatie.
Knevel, J. & Wilken, J.P. (2016). *Zo werk je Inclusiegericht: Het recht op meedoen en meetellen.* In: *Sozio* (2).
Knevel, J. (2018). *The inclusion focused approach. Practicing 'nothing about us without us' with students*

¹³ Kal, D., Post, R., & Scholtens, G. (2012). *Meedoen gaat niet vanzelf: kwartiermaken in theorie en praktijk.* 4
Amsterdam: Tobi Vroegh.

c. Ostatní oblasti

V oblasti medicíny a zdravotní péče může mít nedostatečná odborná příprava a povědomí o zdravotním postižení závažné důsledky. V průzkumu lékařských škol:¹⁴

- více než 50 % děkanů uvedlo, že vzdělávání v oblasti zdravotního postižení nemá vysokou prioritu
- 81 % studentů zdravotnických oborů nezaznamenali žádnou odbornou přípravu ohledně problematiky zdravotního postižení
- jak zkušení pracovníci, tak čerství absolventi vyjádřili nedostatečnou kompetenci v péči o pacienty se zdravotním postižením.

Bez školení poskytovatelé zdravotní péče mají tendenci podceňovat schopnosti pacientů se zdravotním postižením a hrubě podceňovat kvalitu jejich života. Také minimalizují rozsah a důležitost pacientova pohledu na svůj stav. To vede k nedostatečnému uznání schopnosti pacienta podílet se na procesu péče o sebe sama, a tím i k dalším nevyhnutelným nákladům a špatnému plánování zdravotní péče. Několik univerzit a lékařských středisek již pozvalo školitele s postižením, aby pomohli s řešením této problematiky.

Navíc výzkum¹⁵ sportovců speciálních olympijských her¹⁶ ukázal, jaké plynou důsledky z nedostatečné spolupráce s klientem s mentálním postižením ve zdravotní péči:

- 1/3 sportovců potřebovalo brýle na předpis a nemělo je; více než 25 % nikdy nebyl zrak testován
- více než 3/10 sportovců neprošlo sluchovými testy
- více než 1/3 zúčastněných sportovců měla zřejmý zubní kaz

Tyto nálezy odpovídají spoustě dalších údajů, které dokazují, že osoby s mentálním postižením nemají ani zdaleka stejný přístup ke zdraví a čelí z toho vyplývajícím důsledkům.

Sdílení informací a vedení vzdělávání samotnými osobami s mentálním postižením ve zdravotnických

školách a na vysokých školách se ukázalo být velkým potenciálem k odstranění této nepřijatelné situace.

(3) Jak dosáhnout začlenění do vysokoškolského vzdělávání

Projekt Inclusive Campus Life (<https://www.iclife.eu/>) vyvinul řadu podrobných pokynů a nástrojů, které mohou pomoci vysokým školám, aby se staly inkluzivními. Dostupné dokumenty lze nalézt na webových stránkách projektu. V následujícím textu chceme zdůraznit některé zásadní problémy v tomto procesu.

Školení a povědomí zaměstnanců

Přivítat lidi s intelektuálním a jiným postižením ve vysokoškolském kampusu je užitečné, pokud jsou zaměstnanci obeznámeni se vším, co to obnáší a dostanou informace o postižení a s tím spojených specifických potřebách. Nemusí se jednat o dlouhý tréninkový seminář, ale může se stát součástí pravidelných pracovních setkání různých skupin zaměstnanců, které se konají ve stanovených časových intervalech. To má tu výhodu, že vedení zašle všem jednorázovou zprávu o inkluzi a zvyšování povědomí se může opakovat každoročně např. formou připomenutí stávajícím zaměstnancům a obeznámením nových pracovníků s principy inkluzivního kampusu. Je-li k dispozici pouze velmi krátký čas, lze během setkání řešit potřeby pouze jedné skupiny lidí se zdravotním postižením během 20 minut.

Kdykoli je to možné, je důležité, aby se do školení, které má zvýšit povědomí o osobách s mentálním postižením, zapojily přímo osoby s mentálním postižením. Je důležité, aby se zaměstnanci dostali do přímého kontaktu s osobami s mentálním postižením, měli možnost klást jim otázky a porozumět tomu, jak obohacují společnost. Pro pořádání takového školení je vždy užitečné spolupracovat s místní, regionální nebo národní organizací osob s mentálním postižením a jejich rodinami.

Vysokoškolští pracovníci na všech úrovních by měli pochopit, že lidé s mentálním postižením jsou nedílnou součástí společnosti. Mají právo na plnou účast a začlenění, a to i ve vzdělávání. Ve vysokoškolských institucích je obvykle výzvou vysvětlit, proč by osoby s mentálním postižením měly a proč se mohou účastnit

¹⁴ Holder, M., Waldman, B., & Hood, H. (2009). Preparing health professionals to provide care to individuals with disabilities. *International Journal of Oral Science*, 1 (2), 66-71

¹⁵ Corbin, SB; Malina, K; Shepard, S. (2005). Special Olympics World Summer Games 2003, Healthy Athletes Screening Data,

Washington, D.C., Special Olympics, Inc.

¹⁶ Speciální olympiáda představuje sportovní program, který⁵ se zaměřuje na sportovce s mentálním postižením.

této úrovně vzdělání. Proto je důležité sdělit tyto dvě základní zásady:

- Vysokoškolské instituce se zavázaly být inkluzivním kampusem, který nevyčleňuje žádnou skupinu obyvatelstva.
- Většina absolventů bude později pracovat na pozicích, kde mají přímý kontakt s osobami s mentálním postižením: jako právníci, učitelé, architekti, designéři, lékaři atd. Je proto důležité, aby se již za studia naučili, jak jednat se svými budoucími klienty či kolegy.

Rovnost příležitostí

Vysoké školy by měly vítat rozmanitost svých zaměstnanců a zajistit, aby se se všemi uchazeči o zaměstnání zacházelo spravedlivě, a aby výběr byl založen výhradně na individuálních zásluhách kandidátů a na výběrových kritériích týkajících se konkrétní pracovní pozice. Jako zaměstnavatelé by se měli zavázat k principu rovnosti příležitostí.

Právním základem pro rovné příležitosti na pracovišti v Evropě je směrnice 2000/78 / ES o rovnosti v zaměstnání, která se stala součástí vnitrostátního práva ve všech členských státech EU. Zakazuje diskriminaci na základě náboženského vyznání a víry, věku, zdravotního postižení a sexuální orientace. Zahrnuje oblasti zaměstnanosti a povolání, jakož i odborného vzdělávání.

U osob s mentálním postižením dochází zejména k nepřímé diskriminaci, kdy zjevně neutrální ustanovení, kritérium nebo požadavky praxe znevýhodňují osoby s určitým postižením ve srovnání s jinými osobami. Ve vysokoškolských institucích to může být případ, kdy by byl vyžadován určitý stupeň vzdělání, který není nezbytný k výkonu práce, například na pozici jako je uklízečka, pomocná kuchyňská síla nebo zahradník.

Mnoho služeb v rámci vysokoškolských institucí je řešeno oslovením externích dodavatelů, jedná se o oblasti jako je úklid, zahradnictví, stravování atd. Řízení inkluzivního kampusu by proto mělo pečlivě přezkoumat své podmínky pro subdodávky služeb a vystoupit s požadavkem na subdodavatele, aby zaměstnal určitý počet osob se zdravotním postižením, včetně osob s mentálním postižením. Tato "pozitivní diskriminace" je povolena jako

pozitivní akce.

Pracovní stáže nebo praxe se ukázaly být vynikajícím nástrojem k tomu, aby se zjistilo, zda určitá osoba je schopna vykonávat pracovní činnosti před nástupem do zaměstnání.

Vysokoškolské instituce mají zákonnou povinnost provést takové úpravy na pracovišti a přizpůsobit pracovní podmínky tak, aby byly vhodné pro přijetí kvalifikovaných žadatelů se zdravotním postižením. Možným přístupem pro osoby s mentálním postižením by mohlo být například snížení požadované pracovní doby nebo rozdělení práce mezi osobu se zdravotním postižením a bez zdravotního postižení. Některé země rovněž financují specifickou odbornou přípravu na pracovišti, rekvalifikaci, koučování a další podporu na pracovišti nebo poskytují finanční odměnu zaměstnavatelům lidí s mentálním postižením.

Podpora vrstevníků

Peer support (podpora ze strany vrstevníků) nebo "buddy" systémy jsou dobře známy v mnoha oblastech života společnosti. Obsahují spárování zkušených lidí s lidmi s méně zkušenostmi pro vzájemné učení. Peer systémy podporují otevřený a účinný dialog mezi vrstevníky a mají tendenci odstraňovat sociální bariéry. Pomáhají vytvářet prostředí pro spolupráci, v němž se vrstevníci cítí povzbuzováni k tomu, aby komunikovali a kladli otázky. To umožňuje lidem rozvíjet jejich sociální síť a obohacovat se o mezikulturní zážitky. Peer systémy mají velké místo ve vysokoškolském vzdělávání a v oblasti získávání praktických zkušeností: dva výborné příklady úspěšné praxe jsou – spárování studentů se zkušenostmi a úspěchy s nováčky nebo spárování zahraničních studentů s tuzemskými studenty. Peer systémy mají velký potenciál být opravdu inkluzivní pro všechny a stát se hlavním proudem života univerzity¹⁷:

- Pro žáky s mentálním postižením může mít peer support zásadní význam, např. chtějí se dozvědět o umístění místností, nebo když nevědí, na koho se mají obrátit. Partner může být také prostředníkem pro společenské kontakty s ostatními studenty.
- Student bez postižení, který se ujme pozice "parťáka" (buddyho) pro osobu s postižením na univerzitě se může dozvědět cenné informace a pohledy na různé otázky a problémy spojené s postižením. Bude tak lépe obeznámen s potížemi, které mohou mít jeho/její budoucí klienti bez ohledu na to, zda studují sociální práci, právo nebo medicínu. Lidé s mentálním postižením často

¹⁷ Další informace a bližší popis viz.: Inclusive Campus Life (GA N° 2016-1-BE02-KA203-017365), Intellectual Output 2:

How to organize a buddy system for people with intellectual disabilities. www.ICLife.eu

pomáhají odborníkům vnímat svou práci z nové perspektivy a pochopit jejich skutečné obavy.

Podpora vrstevníků je vzájemně prospěšná pro obě zainteresované strany současně. Navrhujeme zavedení peer systému nejen jako způsob pomoci studentům s mentálním postižením, ale také pomoci všem dalším studentům, zejména novým studentům prvních ročníků, studentům z jiných zemí atd. Systém peerů se tak stává přidanou hodnotou pro všechny v kampusu.

Otázky právního nastavení

Přestože platné mezinárodní právní předpisy jasně stanoví, že "osoby se zdravotním postižením mají právní způsobilost na rovném základě s ostatními ve všech aspektech života"¹⁸, stále existují systémy opatrovníků, které snižují právní způsobilost osob s mentálním postižením. Tito osoby nemohou potom dělat svá rozhodnutí nebo podepsat platné smlouvy bez poručníka (opatrovníka). Administrátoři by si měli být vědomi těchto omezení a měli by se informovat o situaci každé konkrétní osoby a najít právní cesty pro uzavírání smluv a získání platného souhlasu.

Dalším vysoce diskriminačním postupem je tzv. "dávková past". Většina osob s mentálním postižením získává určitý druh finančních dávek ze strany státu z důvodu jejich postižení. Samozřejmě, tyto dávky by měly být sníženy nebo dokonce zastaveny, pokud jsou osoby schopné si na sebe vydělat. V některých zemích je zaměstnanost považována za "důkaz", že lidé již nejsou zdravotně postižení a mohou navždy ztratit nárok na invalidní důchod.

Vysoké školy, které chtějí pracovat s osobami se zdravotním postižením, by si měly tuto situaci uvědomit a projít je jednotlivě případ od případu. Aby bylo jasné: cílem není vyhnout se daním nebo získat nezákonné výhody, ale postižení je definováno jako trvalá situace.

Budoucí inkluzivní cesta: proti tokenismu

Uvědomujeme si, že problémy popsané v tomto dokumentu mohou představovat výzvu pro mnohé manažery vysokých škol. K překonání těchto problémů může být nanejvýš vhodné spolupracovat s organizacemi osob se zdravotním postižením a jejich rodinami. Na webové stránce www.inclusion-europe.eu je k dispozici seznam členů kontaktních míst tzv. první volby, které mohou podporovat

tento proces ve všech evropských zemích. Pouze pokud skutečně aktivně zapojíme osoby s mentálním postižením do různých činností, od úklidu, stravování, po společnou výuku a výzkum, můžeme uniknout pravděpodobně dobře míněnému tokenismu. Z dlouhodobého hlediska se to však stává kontraproduktivní. Projekt IC Life prosazuje svými výsledky a nástroji produktivní cestu k inkluzi. Je možné, že podobný materiál jako tento se k Vám dostane také přímo od osob s mentálním postižením, kteří mluví sami o sobě. Vyzvali jsme proto, tyto sebeobhájce, aby osobně kontaktovali instituce vysokoškolského vzdělávání s cílem prosazovat své vlastní začlenění do vysokoškolského vzdělávání.

¹⁸ CRPD – Úmluva OSN o právech osob se zdravotním

postižením, článek 12.